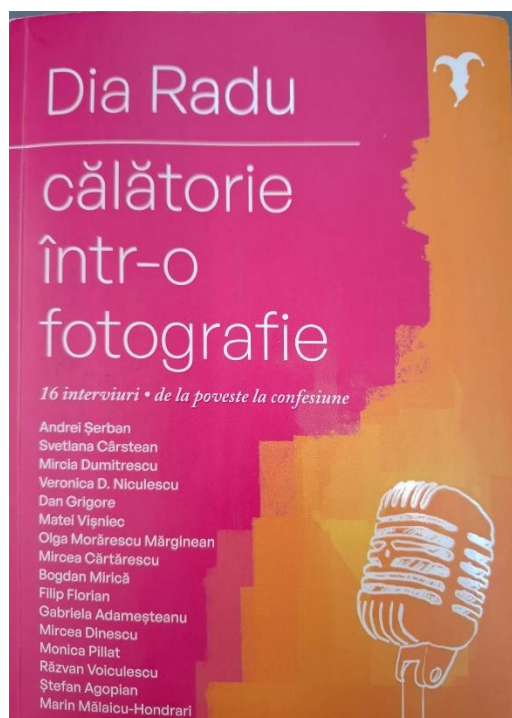

Dia Radu, CĂLĂTORIE ÎNTR-O FOTOGRAFIE – 16 INTERVIURI • DE LA POVESTE LA CONFESIUNE, București, Nemira, 2023, 270 p.

Recenzat de GEORGETA-ELENA MIRCEA
Biblioteca Academiei Române, București
e.mircea25@yahoo.com

Publicat la sfârșitul anului 2023 la Editura Nemira, în colecția „Yorick”, volumul „Călătorie într-o fotografie – 16 interviuri • de la poveste la confesiune”, valorifică efortul Diei Radu de a propune cititorului o *deschidere* spre universuri interioare ce împletesc subtil trecutul cu prezentul, într-o armonie de „16 interviuri: 16 moduri de a fi, 16 ferestre spre peisaje cu totul diferite, 16 călătorii pentru care nu aveți nevoie nici de bagaj, nici de bilet. Sunt 16 scriitori, muzicieni, regizori, plasticieni”. (p. 6) În organizarea celor 272 de pagini a acestor retrospective lăuntrice, fiecare dintre cele 16 dialoguri are ca punct de plecare o fotografie aleasă de cel intervievat și reprodușă în volum, un

act grăitor ce readuce în actualitate coordonate afective menite să (re)înoade povești de viață, de familie, cele mai multe risipite în colțuri prăfuite ale unor etape existențiale care le-au marcat o evoluție, deopotrivă, spirituală sau profesională.

În loc de prefață, lucrarea se deschide cu un cuvânt lămuritor al autoarei, sintetizat printr-un enunț imperativ ce definește demersul editorial: „Spune-mi ce fotografie ai ales, ca să-ți spun cine ești!”. Ei bine, Dia Radu ne convinge că volumul de față (re)unește voci distincte într-un ecou provocator despre (supra)viețuirea trecutului, integrează experiențe personale ale celor 16 personalități alese, prezentate într-un mod inedit: o fotografie recompune frânturi de viață, încât, în mod paradoxal, autoarea ne demonstrează că fotografia reface relațiile cele mai puternice și cele mai fragile, acelea dintre trecut și prezent, punând în echilibru, viitorul: „Spune-mi ce vezi în ea și să știu, măcar puțin, ce gândești. Sau, mai bine, hai, pornește cu mine la drum, până când fotografia dintre noi va prinde viață și va începe singură să se spună pe sine”. (p. 5) În virtutea unui act de solidaritate, în întocmirea acestei lucrări, dintr-o perspectivă inversată, fără a include în volum o fotografie a sa, Dia Radu s-a gândit și la sine, iar în finalul cuvântului introductiv regăsim explicația unui exercițiu de autocunoaștere: „La urma urmei, când scrii despre alții, scrii de fapt și despre tine. Și, întrebându-i pe alții, te întrebi din nou pe tine. Până când, din ființa uneori confuză și risipită care ești, te aduni, întrebare cu întrebare și răspuns cu răspuns, pentru a afla într-un final cine ești”. (p. 6)

Evident că (re)descoperirea și privirea fotografiei reprezintă o formă indirectă de a anticipa episoadele confesive ce pot îngloba mereu altele, printr-o dilatare lentă și nebănuită a narațiunii sau prin inserarea unor adevărate capitoare-portret și autoportret, fără a părăsi punctul de plecare. Fapt semnificativ, fiecare dintre cei 16 actanți reușește să dea contur memorialistic imaginii propriu-zise, ce salvează o durată personală, iar fotografia ajunge centrul de iradiere a tuturor semnificațiilor din volum. Să pornim în călătorie prin câteva mărturii elocvente!

Așa se face că, unii dintre cei intervievați au ales fotografii din copilărie, atunci când Veronicăi D. Niculescu îi plăceau „la nebunie copacii, pădurile” și regăsea „ceva din vârsta de dinainte de a începe să fim îmblânziți, dresați, îndrumați, de dinainte de a ne rătăci. Vârsta asta de cinci ani (...) magică”. (p. 65), încercând, cel mai probabil, să răspundă versului eminescian „Unde ești, copilărie, cu pădurea ta cu tot?”. Bogdan Mirică și Filip Florian își amintesc că „trebuie să fi avut cam cinci ani” (p. 147), „patru ani și jumătate, cinci” (p. 169), în timp ce scriitoarea Gabriela Adameșteanu s-a regăsit „pe strada principală de acolo (din Toporu), în 1945 sau chiar 1944”, „între Giurgiu și Alexandria, în Vlașca. Era satul de naștere al fraților Adameșteanu”. (p. 181)

Înaintând pe firul șagalnic al timpului, memoria imaginilor vizuale restituie din adolescența lui Matei Vișniec, fiind convins că „de la această fotografie, de la acești ani începe toată viața mea. Atunci mi s-a strecurat sensibilitatea, atunci am început să-mi dau seama că am talent. [...] Am șaisprezece ani și conduc un colocviu școlar, sunt concentrat și vorbesc liber în fața unor elevi și profesori”. (p. 95) sau a lui Răzvan Voiculescu: „Undeva, într-o clasă a Liceului German, unde eram elev. Era prima dată când mă bucuram cu adevărat să am un aparat foto în mână”. (p. 224) Pianistul Dan Grigore reface nostalgic frânturi din frageda tinerețe, amintindu-

și că fotografia selectată „e făcută în Rusia, în timpul bursei mele de studiu la Conservatorul din Leningrad, o perioadă de care îmi amintesc cu sentimente amestecate, fiindcă a avut de toate”. (p. 81), îndrăznind să completeze cu un succint autoportret: „Aveam douăzeci de ani. Eram cruduț, melancolic și plin de haz. [...] Eram foarte idealist și trăiam totul la ardere maximă: muzica, dragostea, polemicile artistice, melancoliile”. (p. 83-84). În aceeași notă, Andrei Șerban afirmă deschis: „Am ales-o pentru că simt și acum o enormă admirație față de acești doi mari prieteni ai mei – Lucian Pintilie și Liviu Ciulei [...]”, iar Svetlana Cârștean își recuperează „un chip”, la întâmplare: „M-am nimerit întâmplător în cadru. Și, cu toate acestea, e o fotografie-punct de cotitură pentru mine. Era februarie 1989 și mă aflam în holul Institutului Francez din București, la o expoziție Ștefan Câlția. [...] Aici, în fotografia asta, sunt cea mai eu”. (p. 31). Pentru artistul Mircea Dumitrescu, fotografia aleasă este o provocare și îi place „neclarul ei – fumul ăsta de țigară care se întinde peste tot și faptul că nu se vede clar cine e cine”. (p. 49)

În succesiunea acelorași destăinuri, se încadrează și aprecierile asupra unor fotografii realizate alături de membri ai familiei, aspect ce deschide și alte orizonturi de cunoaștere pentru Mircea Dinescu, Monica Pillat sau Ștefan Agopian. În această ordine lăuntrică, poate fi asociată și mărturisirea lui Mircea Cărtărescu: „Da, pare decupată din *ciné-verité*-ul italian. E una dintre cele mai frumoase și mai emoționante fotografii de familie pe care le avem, o clipă de spontaneitate (în 2004)”. (p. 127); „Simt o mare nostalgie pentru acea perioadă din viața mea, când copilul nostru era mic, iar lumea toată părea de abur, când nu știam încă ce va fi și spre ce va duce drumul pe care pășeam amândoi”. (p. 137) O notă distinctă o face Marin Mălaicu-Hondrari, care alege o fotografie în care acesta nu apare, optând pentru „mătușa mea Ioana, sora mamei mele, iar asta

este casa ei din Sângeorz, casa în care am crescut până la șapte ani". (p. 255)

Cu aceeași dispoziție persuasivă, pentru a seduce cititorul, autoarea a propus pentru fiecare dialog câte un titlu succint, decupat din afirmațiile intervievaților, ce sintetizează, fixează și anunță, într-o anumită măsură, conținutul, dar nu împiedică însă ca lectura să rămână incitantă. În esență, acest titlu devine o definiție spirituală, configurează modelul uman respectiv, universul existențial, iar consemnarea acestora este un act de recunoștință față de ingeniozitatea autoarei de a le alege într-un mod inteligent și sensibil, capabile să creeze o potecă lină, dar nu îngustă, pe care *pașii* cititorului să umble în această *călătorie*, alături de: Andrei Șerban („Cât timp mi-a fost dată această viață, am datoria să nu mă dau bătut”), Svetlana Cârstean („Dacă era după mine, îmi petreceam toată viața bânduind”), Mircea Dumitrescu („Sculptorul trebuie să-și păstreze ochiul curat, ca să poată vedea fața cealaltă a lumii”), Veronica D. Niculescu („Sunt un om care stă în picioare lângă fereastră, privind”), Dan Grigore („La douăzeci de ani, eram în stare să dau totul pentru o iubire”), Matei Vișniec („Sensul oricărei plecări este întoarcerea”), Olga Morărescu Mărginean („Nici literatura, nici pictura nu pot trece înaintea unui om viu”), Mircea Cărtărescu („Cred în gravitatea lucrurilor, în destinul omenesc și în dragoste”), Bogdan Mirică („Am vrut să trăiesc cu mâna pe flacăra, să simt că arde”), Filip Florian („Nimic nu mă tulbură mai tare decât să văd că iubirea din oameni devine aproape palpabilă”), Gabriela Adameșteanu („Scriitorul trebuie să asume cruzimea vieții”), Mircea Dinescu („Când pleci undeva, nu trebuie să ajungi repede”), Monica Pillat („Legătura cu tatăl meu e încă vie”), Răzvan Voiculescu („Eu n-am căutat să fotografiez, am căutat să înțeleg”), Ștefan Agopian („Mamei nu prea i-a păsat niciodată de mine”), Marin Mălaicu-Hondrari („Am avut toată viața doar locuințe temporare”).

Fără excepție, toate interviurile devin meditații despre viață, artă, experiența scrisului, copilărie, iubire sau înstrăinare, confesiuni cu nostalgie sau optimism, iar lectura atentă a acestora dezvăluie mesaje revelatoare ale unor experiențe personale sau colective, încât cititorul pătrunde în vâltoarea unor evenimente, aparent anacronice, dar identificate, cel puțin, în propria realitate. De aceea, privită mai de aproape, modalitatea confesiunii nu este deloc facilă; interlocutorul Diei Radu impune un sistem de oglinzi paralele organizate strategic să arate nu o față oarecare, simplă a sa, ci mai multe ipostaze, răsfrângeri ale acestuia, pentru a se ajunge, oarecum, la fața lui, plauzibilă celor care îl cunosc. În acest demers, autoarea reușește să aplice arta desăvârșită de a realiza un interviu, mărturie fiind profunzimea și finețea întrebărilor, care îi poartă pe eroi, amintindu-mi de „Divanul imaginar: lumea românească în 18 interviuri”, alt volum al aceleiași autoare.

În particular, destăinuirile intervievaților pentru aventura scrisului ocupă un loc aparte, deschizându-se unei interpretări profunde pentru ca cititorul să devină captivul unei lecturi polivalente, capabil să descifreze nuanțele, simbolurile, reprezentările imaginarului artistic respectiv. Veronica Niculescu recunoaște că atunci când scrie, se uită „mult înapoi” (p. 66), iar pentru Mircea Cărtărescu, „viața în scris e ca un fel de dublă personalitate. În viața obișnuită, sunt cel mai simplu, mai direct și mai prietenos om de pe pământ, însă când deschid caietul în care scriu mă transform cu totul, devin altcineva [...]. Nu scriu mult, cam o oră în fiecare dimineață. O pagină, o pagină și jumătate”. (p.129) Discursul despre aventura spiritului creator dezvăluie numeroase alunecări dintr-un plan în altul, pentru a surprinde dimensiunile și revelațiile actului creator. Deloc surprinzător, Filip Florian consideră că atunci „când scrii, trebuie să ajungi la un soi de contopire cu personajele”, mai ales că scrisul „sincer, a devenit o nevoie, un fel de a fi”, „scrisul îmi dă

echilibru: când scriu, mi se pare că viața merge bine. Mă pune în legătură cu ceva foarte primar, elementar, cu fundamentalul vieții și al tuturor lucrurilor”. (p. 163-164). În viziunea Gabrielei Adameșteanu, „Scriitorul trebuie să-și asume cruzimea vieții, să mai treacă o dată prin ea” (p. 179), apoi are următoarea certitudine: „După ce termin o carte, mă simt un om liber”. (p. 185)

În aceeași *călătorie*, demn de semnalat sunt portrete ale unor personalități, în datele lor de caracter esențiale, creionate prin stările sufletești, prin recunoașterea identității și proiectarea acesteia într-o dimensiune singulară. De pildă, graficianul și sculptorul Mircea Dumitrescu realizează un portret foarte semnificativ, acela al lui Nichita Stănescu, ca o mărturie a spiritului

etern: „Era fascinant, era capabil să găsească cele mai frumoase cuvinte [...]. Avea o cultură fantastică” și „niciodată nu te umilea. Din contră, scotea ce era mai bun din tine, pentru că ajungeai să te molipsești de o anumită înălțime”. (p. 54)

(Re)construind căile de acces către alt timp, volumul „Călătorie într-o fotografie – 16 interviuri • de la poveste la confesiune” rămâne o împletire armonioasă de memorialistică și conversație afectivă, un punct de întâlnire sensibil între instantanee spațio-temporale delicate și mereu surprinzătoare. Incontestabil, prin intermediul celor 16 amfitrioni, Dia Radu provoacă limitele noastre, ale cititorilor, încearcă să le atribuie un tonus intelectual efervescent, capabil să-și asume conexiuni la *porțile de fericire* ale acestor spirite.